

Analyzing the Academic Challenges of Female Afghan Students in Tehran

Hosnia Haidari¹, Elham Vahidi^{2*} , Mohammad Taghi Karami³

¹ M.A in women studies, Department of Women's Studies, Faculty of Social and Behavioral Sciences, Ahlul Bayt International University, Tehran, Iran. E-mail: hosniahaidari86@gmail.com

² Corresponding author: Assistant Professor in Women's Studies, Department of Women's Studies, Faculty of Social and Behavioral Sciences, Ahlul Bayt International University, Tehran, Iran. E-mail: e.vahidi@abu.ac.ir

³ Professor, Faculty of Social Sciences, Allame Tabataba'i University, Tehran, Iran. E-mail: karami@atu.ac.ir

Article Info

ABSTRACT

Article type:
Research Article

Article history:
Received:
13 May 2025
Revised version
received:
3 September 2025
Accepted:
13 September 2025
Available online:
13 April 2026

Keywords:
Taliban Government,
China's Foreign Policy
toward Afghanistan,
Uyghur Separatists,
Xinjiang Province,
Process Tracing

Objective:

Migration is a globally recognized phenomenon that occurs for various reasons. One specific type is educational migration. Due to differences between the country of origin and the destination country, students encounter challenges during their studies. This research aims to identify these issues and obstacles. A qualitative method with a thematic analysis approach was employed. The data collection tool was a semi-structured interview, which included all female Afghan students residing in Tehran. Interviews were conducted with 14 female Afghan students until theoretical saturation was achieved. The interviews were transcribed and coded in three stages: basic, comprehensive, and organizing. From the data, 30 final codes were extracted. These include positive experiences, negative experiences, teacher-centered lessons, a foreign environment, significant financial challenges, inappropriate behavior, anxiety about the future, weak communication skills, lack of job opportunities, discrimination, administrative and health challenges, political factors, socio-cultural factors, economic factors, Iran's economic issues, the Afghan government's policy towards students, Iran's social and media landscape, awareness and culture building, student resilience, economic solutions, expanding communication, advantages and strengths of Iran, peace of mind in Afghanistan, negative perceptions of the Iranian people, the university, the absence of a specific institution, spontaneous student centers, failure to receive assistance from the embassy, positive perceptions, and negative perceptions. Overall, it can be concluded that each category of problems arises from its own homogeneous and identical factors; that is, an economic issue is rooted in an economic factor.

***Cite this article:** Heydari, Hosniyeh; Vahidi, Elham; Karami, Mohammad Taghi (2026) "Analyzing the Academic Challenges of Female Afghan Students in Tehran", *Fasl nāmeḥ-ye siyāsāt (Politics Quarterly)* 56, (1): 173-201,

DOI: <https://doi.org/10.22059/JPQ.2026.390645.1008300>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

<https://doi.org/10.22059/JPQ.2026.390645.1008300>

Introduction

Education is a fundamental human right and a powerful driver of human progress. As societies have evolved, education has undergone significant transformations. Historically, authoritarian regimes have often imposed barriers to education to prevent people from recognizing injustices. However, human nature inherently seeks freedom, and ideally, there should be no obstacles to education. Yet, such obstacles have consistently existed, at times halting or slowing the educational process. Afghanistan, with its political and social upheavals over the past century, has experienced significant changes in its educational system at all levels—primary, secondary, and higher education—particularly affecting women. In some cases, women's education has been restricted or completely halted (Mahmoudi & Rezaei Ahvanouei, 2023: 74). Migration is a global phenomenon that occurs for various reasons. It can be categorized into types such as work, obtaining citizenship, education, political asylum, and tourism, which may be temporary or permanent. Each type of migration presents unique challenges that migrants must face during their journey. Educational migration is one such type, where students encounter problems due to differences between their country of origin and their destination. These challenges are multifaceted, encompassing social, cultural, economic, and other dimensions. This study aims to analyze the challenges faced by Afghan female students in Tehran. It seeks to identify and categorize these challenges from the students' perspective and to examine the factors that exacerbate or alleviate them.

Methodology

This research is qualitative, descriptive-analytic, and applied. It employs thematic analysis based on the framework by Braun and Clarke (2006). Semi-structured interviews were conducted with 14 Afghan female students in Tehran until theoretical saturation was reached. The interviews were transcribed and coded in three stages: basic, organizing, and global.

Thirty final codes were extracted from the data. These include positive experiences, negative experiences, teacher-centered classes, unfamiliar environments, severe financial challenges, inappropriate treatment, anxiety about the future, weak communication skills, lack of job opportunities, discrimination, administrative and health challenges, political factors, socio-cultural factors, economic factors, Iran's economic problems, the Afghan government's policies toward students, Iran's social and media environment, awareness and cultural promotion, student resilience, economic solutions, expanded communication, Iran's advantages, peace of mind in Afghanistan, negative views of Iranian people, universities, lack of specific institutions, spontaneous student centers, lack of support from the embassy, and positive and negative perceptions.

In summary, each category of problems corresponds to its own set of factors. For instance, economic problems stem from economic factors. Key challenges identified include the weakness of the Afghan government, the Taliban's rise to power, political instability, a lack of mutual cultural understanding between Afghans and Iranians, Iran's economic situation, and the negative image of Afghans portrayed in the media.

Conclusion

The research findings indicate that each distinct challenge is rooted in its corresponding set of factors: political challenges stem from political causes, social challenges from social causes, and economic challenges from economic causes. The primary political challenge identified is the weakness of the Afghan government and its failure to support its students abroad. Cultural and social challenges are intensified by a general lack of understanding of Afghan culture among Iranians, as well as by the negative portrayal of Afghans in the media. These problems could be mitigated through initiatives aimed at educating the Iranian public about the realities of Afghan people and by fostering constructive dialogue to promote mutual understanding.

واکاوی چالش‌های تحصیلی دانشجویان دختر افغانستانی در تهران

حسینیه حیدری^۱، الهام وحیدی^{۲*} ID، محمدتقی کرمی^۳

^۱ کارشناسی ارشد، مطالعات زنان دانشگاه اهل بیت (ع)، تهران، ایران. رایانامه: hosniaheidari86@gmail.com

^۲ نویسنده مسئول: استادیار گروه مطالعات زنان دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع)، تهران، ایران.

رایانامه: E.vahidi@abu.ac.ir

^۳ استاد دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران. رایانامه: karami@atu.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۴/۰۲/۲۳

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۴/۰۶/۱۲

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۶/۲۲

تاریخ انتشار:

۱۴۰۵/۰۱/۲۴

کلیدواژه‌ها:

دانشجویان،
چالش‌ها،
دختران دانشجوی،
چالش‌های دانشجویان،
افغانستان.

مهاجرت پدیده‌ای جهانی است که به دلایل متنوعی از جمله تحصیل، در کشورهای مختلف صورت می‌گیرد. یکی از اشکال رایج آن، مهاجرت تحصیلی است که در آن، دانشجویان با چالش‌هایی متأثر از تفاوت‌های ساختاری، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی میان کشور مبدأ و مقصد مواجه می‌شوند. این پژوهش با هدف بررسی و واکاوی چالش‌های تحصیلی دانشجویان دختر افغانستانی در دانشگاه‌های تهران انجام شده است. مطالعه حاضر با رویکرد کیفی و روش تحلیل مضمون صورت گرفته و ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته بوده است. جامعه پژوهش، کلیه دانشجویان دختر افغانستانی مشغول به تحصیل در تهران را دربر می‌گیرد که از میان آن‌ها، تا رسیدن به اشیاع نظری، با ۱۴ نفر مصاحبه انجام شد. مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی، در سه مرحله (کدگذاری پایه، فراگیر و سازمان‌دهنده) تحلیل گردید و در نهایت، ۳۰ کد نهایی استخراج شد. این کدها شامل تجربه‌های مثبت و منفی، استادمحوری، احساس بیگانگی، فشارهای مالی، برخورد‌های تبعیض‌آمیز، اضطراب، چالش‌های اداری، عوامل سیاسی، فرهنگی و اقتصادی، نبود حمایت از سوی سفارت، ضعف در ارتباطات اجتماعی، دیدگاه‌های منفی جامعه میزبان، و استقامت دانشجویان در برابر موانع بوده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که هر گروه از چالش‌ها با عوامل متناظر خود شکل گرفته‌اند؛ به‌گونه‌ای که، برای مثال، چالش‌های اقتصادی ریشه در بسترهای اقتصادی دارند. این امر نشان می‌دهد که تجربه تحصیلی دانشجویان مهاجر، برآیند پیچیده‌ای از ساختارها و عوامل چندسطحی است.

* **استناد:** حیدری، حسینیه؛ وحیدی، الهام؛ کرمی، محمدتقی (۱۴۰۵). واکاوی چالش‌های تحصیلی دانشجویان دختر

افغانستانی در تهران، *فصلنامه سیاست*، ۵۶ (۱)، ۲۰۱-۱۷۳.

<http://doi.org/10.22059/JPQ.2026.390645.1008300>

© نویسندگان.

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

آموزش، به‌عنوان یکی از حقوق اساسی بشر، ابزاری نیرومند برای پیشرفت فردی و اجتماعی انسان‌ها به‌شمار می‌آید. چنان‌چه جوامع انسانی همواره در حال تغییر و تحول بوده‌اند، آموزش نیز هم‌زمان با این تحولات، دگرگون شده است. در دوران‌هایی که حکومت‌های استبدادی بر جوامع حاکم بودند، آموزش نه‌تنها مورد حمایت قرار نگرفت بلکه عامدانه محدود شد، چراکه آگاهی مردم تهدیدی برای حاکمان تلقی می‌شد.

اما طبیعت آزاد انسان ایجاب می‌کند که هیچ‌گونه مانعی بر سر راه آموزش وجود نداشته باشد. با این حال، موانع متعدد ساختاری، سیاسی و اجتماعی، همواره بر سر راه آموزش قرار داشته‌اند که در برخی موارد موجب توقف کامل آموزش و در مواردی دیگر باعث کند شدن روند آن شده‌اند. در این میان، کشور افغانستان به‌واسطه فراز و فرودهای سیاسی و اجتماعی شدید، در طول یک قرن اخیر، دستخوش بحران‌هایی بوده است که به‌طور خاص آموزش زنان و دختران را با محدودیت‌های جدی مواجه کرده‌اند. در برهه‌هایی، آموزش دختران در افغانستان به‌طور کامل ممنوع شده و گاه با سیاست‌های بازدارنده کنترل شده است (Mohammadi and Rezai, 2023:74). از طرفی، پیامد دیگر این تحولات سیاسی - اجتماعی، مهاجرت گروهی مردم را به کشورهای دیگر سبب شده است که می‌توان آن را به دو دسته بزرگ تقسیم کرد: دسته اول کشورهای همسایه است که کشور ایران بیشترین پذیرش در قسمت مهاجرین افغانستان را دارا بوده است و دسته دوم کشورهای اروپایی است که در دوره حکومت و روی کار آمدن دوباره طالبان افغانستان، رجوع مهاجرین افغانستان به سمت آن‌ها بیشتر شد (Mirzaei, 2016:42).

مهاجرت را می‌توان به اهداف مختلفی چون کاری، تحصیلی، سیاسی، تفریحی یا دریافت تابعیت تقسیم کرد. در این میان، مهاجرت تحصیلی، به‌عنوان نوعی مهاجرت میان‌مدت و ساختارمند، ویژگی‌هایی دارد که آن را از سایر اشکال مهاجرت متمایز می‌سازد. دانشجویان مهاجر در فرآیند تحصیل، علاوه بر چالش‌های آموزشی، با مشکلاتی اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی مواجه می‌شوند که در بسیاری موارد، فرآیند تحصیل را برای آن‌ها سخت و گاه فرسایشی می‌سازد.

مشکلات فرهنگی معمولاً مربوط به ناآشنایی با زبان و آداب و رسوم جامعه مقصد است. مشکلات اجتماعی در مواردی به‌علت نگرش منفی جامعه میزبان به مهاجران بروز می‌کند، و چالش‌های اقتصادی نیز ناشی از تفاوت سطح معیشت، بیکاری، یا نداشتن مجوز کار است. این مسائل در مورد دانشجویان دختر افغانستانی در ایران نیز مصداق دارد.

در پژوهشی که توسط سعیده سعیدی و لیلا فلاحتی (Saidi and Falahati, 2021:168) انجام شده، مشکلات اطلاع‌رسانی، عدم شفافیت بورسیه‌ها، و چالش‌های بوروکراتیک به‌عنوان موانع مهم پیش‌روی دانشجویان دختر افغانستانی در بدو ورود به دانشگاه‌های ایران شناسایی شده‌اند. با این حال، اکثر این پژوهش‌ها بر فهرست‌وار شمردن مشکلات تمرکز دارند و کمتر به تحلیل زمینه‌های ساختاری، جنسیتی و سیاسی این چالش‌ها پرداخته‌اند. پرسش محوری این پژوهش آن است که چالش‌های پیش‌روی دانشجویان دختر افغانستانی در تهران چیست و این چالش‌ها چگونه و تحت تأثیر چه عواملی شکل گرفته و تشدید می‌شوند؟

۲. روش پژوهش

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی، تحلیلی – توصیفی است. در این راستا ابتدا از تکنیک مصاحبه نیمه‌ساختاریافته برای جمع‌آوری داده‌ها استفاده شده و سپس تحلیل مضمون برای بررسی مصاحبه‌های انجام‌شده با دانشجویان دختر افغانستانی مقیم تهران به‌کار رفته است. در انتخاب مشارکت‌کنندگان، از روش نمونه‌گیری هدفمند با معیار حداکثر تنوع استفاده شده است؛ به طوری که تنوع در مقاطع تحصیلی، مدت‌زمان اقامت، دانشگاه محل تحصیل و شرایط اقتصادی – اجتماعی لحاظ شده است.

برای تضمین اعتبار داده‌ها، از تکنیک‌های بازبینی مشارکت‌کننده و بازنگری همتای پژوهشی استفاده شده است. همچنین پژوهشگر در تحلیل مصاحبه‌ها تلاش کرده است تا از پیش‌داوری پرهیز کرده و فاصله انتقادی خود را با متن حفظ کند.

تا رسیدن به اشباع نظری، با ۱۴ تن از دانشجویان دختر افغانستانی که در تهران حضور دارند، مصاحبه نیمه‌ساختاریافته انجام شده است. این مصاحبه‌ها بین ۳۰ تا ۶۰ دقیقه زمان برده‌اند. برای تحلیل داده‌ها، از رویکرد تحلیل مضمون براساس چارچوب برون و کلارک (Braun & Clarke, 2006) استفاده شده است که شامل مراحل آشنایی با داده‌ها، تولید کدهای اولیه، جستجوی مضامین، بازبینی مضامین، نام‌گذاری مضامین، و گزارش نهایی است. مصاحبه‌ها پس از پیاده‌سازی، در سه سطح پایه، فراگیر و سازمان‌دهنده کدگذاری شده‌اند. در مجموع، ۳۰ کد نهایی استخراج شده است. اعتبار تحلیلی مضامین با مقایسه میان پژوهشگر و یک کدگذار مستقل بررسی شد. همچنین به‌منظور افزایش اتکاپذیری (reliability)، از روش بازکدگذاری مجدد توسط پژوهشگر اصلی استفاده شد.

۳. مباحث نظری

در این بخش پیشینه پژوهش، تعریف مفاهیم و نظریه های این حوزه و الگوی مفهومی آن بررسی می شود.

۳.۱. پیشینه پژوهش

رضانی بدر و همکاران (۱۴۰۰)، در تحقیقی تحت عنوان «مؤلفه های تأثیرگذار بر وضعیت تحصیلی دانشجویان اتباع خارجی در دانشگاه علوم پزشکی زنجان» به هدف شناسایی مولفه های موثر بر وضعیت تحصیلی دانشجویان خارجی در دانشگاه علوم پزشکی زنجان و به روش کیفی انجام شده است و در آن با ۱۹ تن از دانشجویان خارجی دانشگاه علوم پزشکی زنجان مصاحبه عمیق نیمه ساختارمند صورت گرفته است که به ۴ مولفه اصلی نگرانی های شغلی، موانع یادگیری موثر، مدیریت امور تحصیلی-حمایتی و امور مهاجرت تحصیلی بدست آمد و مولفه های اعتبار دانشگاه، محتوای درسی، مشکلات ارزی و ... از جمله مولفه های فرعی به حساب می آیند. طبق نتایج این تحقیق، دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی زنجان برای یافتن کار نگرانی دارند و موانعی که در جهت یادگیری موثر وجود دارد، همچنین مباحث مربوط به مهاجرت از جمله عواملی است که بر وضعیت دانشجویان علوم پزشکی زنجان اثرگذار است (Ramezani Badr et al, 2021).

در تحقیق دیگری که توسط فیروزه اصغری (۱۴۰۰) تحت عنوان «واکاوی چالش های دانشجویان بین المللی در ایران»، با هدف دسته بندی و بررسی چالش های موجود بر سر راه دانشجویان بین الملل در ایران، به روش کیفی و توسط مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته با ۲۸ تن از دانشجویان بین الملل انجام شده و نتایج نشان می دهند که دانشجویان در سه مرحله از تحصیلات شان با مشکلات متعدد روبرو هستند، مرحله اول مشکلات قبل از ورود دانشجویان به دانشگاه، مرحله دوم مشکلات حین تحصیل دانشجویان و مرحله سوم مشکلات دانشجویان بعد از فراغت است که در هر مرحله عوامل مختلفی اثرگذار است (Asghari, 2021).

همچنان کتاب دیگری در مورد مهاجران افغانستان در تهران، نوشته پویا علاءالدینی تحت عنوان افغانستانی های در شهر تهران؛ معیشت، اسکان و تعاملات اجتماعی (۱۴۰۰) توسط انتشارات کندوکاو چاپ گردیده است که به مقوله مهم زندگی مهاجرین افغانستانی در تهران می پردازد. در این کتاب آمده است که در قسمت معیشت خانواده های مهاجر افغانستانی در تهران به بی ثباتی شغلی مواجه اند که به دلیل محدودیت به مشاغل کم درآمد و غیررسمی مشغول به کارند و اقتصاد شان مبتنی بر اقتصاد خانوادگی است و در مبحث اسکان نیز در مناطقی مسکن گزین اند که از لحاظ کیفیت پایین است و به خدمات شهری دسترسی ندارند که این

متمرکز بر نواحی کم‌درآمد شهری می‌گردد و در نهایت در قسمت تعاملات اجتماعی این مهاجرین نوعی روابط و شبکه‌یی از روابط درون‌گروهی را تشکیل می‌دهند که در تعاملات با جامعه میزبان دچار مشکل اند زیرا هم می‌خواهند فرهنگ خود را حفظ کنند و هم با جامعه میزبان تعامل موثر داشته باشند (Alavaldini and Others, 2021).

نتیجه تحقیق که توسط هودفر در سال (۲۰۰۷) انجام شده است نشان می‌دهد که جنبش آموزش و پرورش در افغانستان، با تغییر نقش‌های جنسیتی و توانمندی‌های زنان، توانمندی‌ها را تقویت می‌کند. تجربه زنان پناهنده افغانستان نشان می‌دهد که زنان می‌توانند با استفاده از منابع بومی خود، به چالش کشیدن طرد آنها از ساختار قدرت جوامع خود و تغییر فرهنگ‌ها و جوامع خود بپردازند، این تحقیق نشان می‌دهد که زنان مسلمان، حتی در شرایط مناسب، می‌توانند بینش برابری طلبانه تری از اسلام را درونی دهند تا مسئولیت زندگی خود را به دست بگیرند (Hoodfar, 2007).

انبارمو، منصور (۲۰۲۴) در تحقیقی با عنوان «بررسی چالش‌ها و فرصت‌های آموزشی زنان افغانستان در ایران» می‌پردازد و چالش‌ها و فرصت‌های پیش روی آنها را در نظر می‌گیرد. در این پژوهش با استفاده از روش تحلیل داده‌ها در نرم افزار SPSS، به شناسایی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای مرتبط با تحصیل زنان و دختران افغانستانی در ایران پرداخته است. پژوهش براساس پاسخ‌های ۱۵۰ دانشجوی افغانستانی و ۲۵ کارشناس حقوق بشر و اساتید دانشگاه انجام شده و بررسی تاثیرات بازگشت طالبان بر شرایط تحصیلی آنها نیز پرداخته است (Anbarmoo, 2024).

صبری (۲۰۱۹)، در تحقیق «تجارب آکادمیک و سازگاری فرهنگی دانشجویان افغانستانی در ایالات متحده آمریکا» پرداخته است نتایج این پژوهش نشان می‌دهد، که در دو سال گذشته، دختران و زنان افغانستانی به دانشگاه و کالج‌های ایالات متحده آمریکا مهاجرت کرده اند، و در حال حاضر در آستانه فارغ التحصیلی هستند. آنها شامل چالش‌های تحصیلی (مانند زبان، تدریس، تحقیقات) و غیر درسی (اجتماعی، فرهنگی، روان شناختی) در محیط جدید آمریکا بوده است. با این وجود، تحصیل در ایالات متحده برای آنها ارزشمند بوده و توصیه‌هایی برای دانشجویان افغانستانی و سازمان‌های تحصیلی در ایالات متحده ارائه شده است.

در مجموع، آنچه تحقیق حاضر را از سایر مطالعات پیشین متمایز می‌سازد، تمرکز آن بر شناسایی عوامل ریشه‌ای و زمینه‌ساز چالش‌های تحصیلی از دیدگاه دانشجویان است، نه صرفاً فهرست یا طبقه‌بندی چالش‌ها. درحالی‌که مطالعات گذشته بیشتر بر بازنمایی مشکلات در قالب توصیف یا تقسیم‌بندی‌های زمانی تمرکز داشته‌اند، این پژوهش سعی دارد ساختار علی و پیوندهای درونی چالش‌ها را از خلال تجربه زیسته دانشجویان دختر افغانستانی در تهران

استخراج کند. از این رو، جنبه اکتشافی و تحلیلی مقاله حاضر، آن را به لحاظ هدف، روش و زمان انجام تحقیق از سایر پژوهش‌ها متمایز می‌سازد.

۲.۳. تعریف مفاهیم و نظریه‌ها

چالش‌های دانشجویان دختر افغانستانی در ایران ناشی از مشکلات متعدد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و حقوقی هستند که دانشجویان با آن‌ها روبه‌رو می‌شوند. مشکلات فرهنگی و اجتماعی شامل ناآشنایی با زبان فارسی و تبعیض‌های ملیتی است که بر کیفیت ارتباطات آنان تأثیر می‌گذارد (Yamini Doozi Sarkhabi and Teimouri, 2015). چالش‌های اقتصادی، از جمله نداشتن شغل مناسب با رشته تحصیلی و هزینه‌های بالای زندگی و تحصیل، از جمله مشکلات عمده‌ای هستند که این دانشجویان تجربه می‌کنند. همچنین دانشجویان دختر افغانستانی با چالش‌های حقوقی و نهادی مواجه‌اند، مانند دشواری در دسترسی به خدمات بانکی، بیمه درمانی و حمایت حقوقی، که ناشی از تفاوت میان حقوق شهروندی و حقوق مهاجران در ایران است. این شرایط مشابه تجربه بسیاری از مهاجران در کشورهای دیگر بوده و الزاماً به معنای تبعیض ساختاری نیست، بلکه بیشتر به محدودیت‌های قانونی و سیاستی در قبال مهاجران بازمی‌گردد. چالش‌های سیاسی نیز بیشتر به وضعیت کشور مبدأ بازمی‌گردد، از جمله عدم حمایت دولت افغانستان، که وضعیت تحصیلی دختران مهاجر را شکننده‌تر می‌کند (Saidi and Falahati, 2021; Asghari, 2022).

مبانی نظری این پژوهش بر دو رویکرد مکمل در تحلیل مسائل مهاجرت تحصیلی استوار است: نظریه فرهنگ‌پذیری جان بری و مدل‌های ادغام قومی آنتونی گیدنز. این چارچوب‌ها در تبیین تجربه زیسته دانشجویان دختر افغانستانی در ایران، به‌ویژه از حیث مناسبات قدرت، تعاملات فرهنگی و سازوکارهای اجتماعی طرد و پذیرش، کاربرد دارند.

۳.۲.۱. استراتژی بری فرهنگ‌پذیری

بری بر این عقیده است که فرهنگ‌پذیری در حقیقت، یک فرآیند یادگیری است که از طریق آن فرد در یک بستر اجتماعی- فرهنگی جدید زندگی خود را شروع می‌کند. در واقع این فرآیند فرهنگ‌پذیری برآیند اجتماعی شدن اولیه که در جامعه قبلی رخ داده، هست. فرهنگ‌پذیری یک فرآیند مداوم و متقابلی است که در بردارنده تمامی افرادی که در یک جامعه متکثر فرهنگی زندگی می‌کنند، می‌باشد. برای فهم روابط بین فرهنگی در جوامع به لحاظ فرهنگی متکثر، بررسی فرهنگ‌پذیری به یک موضوع مهمی تبدیل شده است (Sam and Berry, 2006; Berry, 2005). معمولاً پیامدهای فرهنگ‌پذیری بلندمدت است. بعد از اینکه انتقاداتی نسبت به مدل بری

شد، او بر آن شد که دیدگاه جامعه میزبان را نیز در مورد مهاجرین مورد بررسی قرار دهد به همین منظور، نگرش اعضای جامعه بزرگ‌تر و استراتژی‌های مربوط به آن را که در واقع انتظاراتی است که شهروندان جامعه در مورد فرهنگ پذیر شدن مهاجران اعمال می‌کنند در نظر گرفت.

کوره ذوب: گروه مسلط جامعه به دنبال همانندگردی گروه‌های مهاجر با فرهنگ جامعه میزبان و ادغام فرهنگی آنان می‌باشد (Berry, 2008: 51)

جداسازی: هنگامی که گروه مسلط مانند دولت، به اجبار مهاجران را از جامعه جدید بزرگ جدا می‌کنند.

حصرگرایی: هنگامی است که استراتژی حاشیه‌ای شدن توسط گروه‌های مسلط بر جامعه، بر مهاجر تحمیل می‌شود.

تکثرگرایی فرهنگی: هنگامی است که تنوع و تکثر فرهنگی به طور گسترده، به عنوان یک ویژگی بارز یک جامعه مورد پذیرش تمامی گروه‌های متنوع قومی فرهنگی قرار گرفته است. با این اوصاف، بری ادعا می‌کند، حداقل ۶ حوزه روان شناختی موثر در فرهنگ‌پذیری مهاجران می‌توان برشمرد:

۱- زبان ۲- سبک‌های شناختی ۳- شخصیت ۴- هویت ۵- نگرش‌ها ۶- فشارهای فرهنگ‌پذیری

با این وجود و هم‌زمان با فرهنگ‌پذیری، رفتارها، نگرش‌ها، اعتقادات و ارزش‌های فردی نیز اصلاح می‌شوند. به عقیده بری، چهار استراتژی فرهنگ‌پذیری با هم پیوسته هستند و همچنین پویایی لازم را نیز دارا اند. افراد ممکن است از یک استراتژی به استراتژی دیگر تغییر موضع دهند و فرهنگ جامعه میزبان ممکن است چندین فرهنگ دیگر را نیز در خود جای دهد (Oudenhoven et al, 2006:641). زیرا بر بنیاد یافته‌های تحقیقات حاتمی، مهاجرین افغانستان به ایران در چند مرحله ورود گسترده داشته اند:

موج اول: تهاجم اتحاد جماهیر شوروی به افغانستان، موج دوم: آغاز جنگ‌های داخلی در افغانستان

موج سوم: ظهور حکومت طالبان، موج چهارم: تهاجم ایالات متحده آمریکا به افغانستان، موج پنجم: خیزش مجدد طالبان (Hatami, 2022:3)

این نظریه با یافته‌های تحقیق حاضر مرتبط است، چراکه بسیاری از چالش‌های دانشجویان دختر افغانستانی از یک سو به عدم پذیرش نهادی (مانند محدودیت در دریافت برخی خدمات رفاهی و حقوقی) و از سوی دیگر به اجبار به انطباق فرهنگی (مانند ضرورت تغییر لهجه و سبک پوشش برای پرهیز از انگ‌زنی یا فشار به استفاده صرف از زبان فارسی در محیط‌های آموزشی و

اجتماعی) ناشی می‌شود. در پژوهش حاضر، بسیاری از چالش‌های تجربه‌شده توسط دانشجویان، در چارچوب تضاد میان این دو سطح (تمایل فردی و پذیرش نهادی) قابل تفسیر هستند. برای نمونه، برخی مطالعات نشان داده‌اند که مهاجران افغانستانی در ایران در فرآیند ثبت‌نام دانشگاهی یا دریافت خدمات خوابگاهی با محدودیت‌های اداری مواجه می‌شوند (Yamini Doozi Sarkhabi and Teimouri, 2015). همچنین، دشواری در دسترسی به بیمه دانشجویی و درمانی (Fazeli, 2018)، محرومیت از دریافت وام‌های آموزشی (Teimouri and Colleagues, 2020)، و در مواردی تبعیض در اجاره مسکن (Mirzaei, 2021)، از جمله مصادیقی است که می‌تواند به‌عنوان شکل‌هایی از «حاشیه‌ای شدن اجباری» درک شود. این نتایج با یافته‌های پژوهش‌های بین‌المللی درباره مهاجران نیز همخوانی دارد؛ به‌عنوان مثال، بری (۲۰۰۵) و سم و بری (۲۰۰۶) نشان داده‌اند که اجبار به انطباق فرهنگی زمانی رخ می‌دهد که جامعه میزبان به جای پذیرش تکثرگرایی، بر یکسان‌سازی فرهنگی تأکید کند (Sam and Berry, 2006; Berry, 2005).

۲.۲.۳. مدل‌های ادغام قومی آنتونی گیدنز

بنا به عقیده گیدنز، در عصری که جهانی شدن و دگرگونی‌های اجتماعی در حال رشد سریع است و مزایا و مشکلات فراوانی را هم سر راه دولت‌ها قرار داده است، مهاجرت‌ها و یکپارچه شدن اقتصاد جهانی با سرعت بیشتری رشد می‌کند که سبب حرکت و اختلاط بیشتر جمعیت‌های انسانی را به دنبال خواهد داشت. بر مبنای نظریات گیدنز، در همین بازه زمانی، آتش تنش‌ها و تعارض‌های قومی نیز همچنان در جوامع سراسر جهان زبانه می‌کشد و بعضی از کشورهای چندقومیتی را به از هم پاشیدن تهدید می‌کند و کشورهایی را در معرض ترویج خشونت‌های مهارناپذیر قرار خواهد داد. با این اوصاف، چگونه می‌توان تنوع قومی را تحمل نمود و از بالا گرفتن تعارض‌های قومی پیش‌گیری کرد؟ در جوامعی که چند قومیتی در آن حاکم است، چه رابطه‌ای میان گروه‌های اقلیت قومی و اکثریت جمعیت باید وجود داشته باشد؟ سه مدل اساسی برای ادغام قومی مهاجران به نظر گیدنز وجود دارد که بسیاری از جوامع چندقومیتی برای مهار این چالش‌ها از آنها استفاده کرده‌اند؛ همانند گردی، کوره ذوب و کثرت گرایی. اولین راه برای مقابله با چالش‌ها، همانند شدن است؛ به این معنا که مهاجران وقتی وارد یک جامعه می‌شوند آداب و رسوم و کردارهای اولیه خود را فراموش کنند و رفتار خود را بر اساس ارزش‌ها و هنجارهای اکثریت جامعه جدید شکل دهند، رهیافت طرف‌دار همانند شدن، این را می‌طلبد که مهاجران زبان و پوشاک و سبک زندگی و نگرش‌های فرهنگی خود را مطابق با جامعه میزبان، تغییر دهند تا در نظم اجتماعی جامعه جدید ادغام شوند.

مدل دوم، مدل کوره ذوب است؛ در این مدل به عوض این که مهاجران، سنت‌های خود را به نفع سنت‌های غالب جامعه جدید به فراموشی سپارند، این دو سنت در هم می‌آمیزند تا الگوهای فرهنگی جدید و تحول یافته از میان دو سنت پدید بیاید. این امر برعلاوه اینکه فرهنگ‌های جدیدی وارد جامعه میزبان می‌نماید، تنوع فرهنگی زیادی را نیز به دنبال دارد که عده‌ای بر این عقیده بوده اند که مدل کوره ذوب مطلوب‌ترین برآیند تنوع قومی است. زیرا با این کار سنت‌ها و آداب و رسوم جمعیت‌های مهاجر ترک نمی‌شود؛ بلکه بصورت پویا در شکل‌دهی محیط اجتماعی جدید نقش ایفا می‌کند. چنانچه تنوعات شکلی و ساختاری در اکثر پدیده‌های اجتماعی، مدیون همین نوع تعامل است. مانند انواع مختلط آشپزی مد، موسیقی و معماری، که جلوه‌هایی از رهیافت کوره ذوب هستند.

مدل سوم کثرت‌گرایی فرهنگی است. بر مبنای این مدل، بهترین راه برای مبارزه با چالش‌های مهاجرت‌سبزی این است که جامعه متکثر و راستینی بسازیم که در آن اعتبار و اهمیت مساوی برای خرده فرهنگ‌های متعدد و متفاوت قایل باشند. بر بنیاد این رهیافت، اقلیت‌های قومی در حقیقت سهامداران هم پایه در جامعه هستند؛ به این معنا که حقوق آنها با حقوق جمعیت اکثریتی جامعه یکسان است. در اینجا تفاوت‌های قومی به مثابه مولفه‌های حیاتی زندگی برای کل ملت مورد احترام و تجلیل قرار می‌گیرد. چنانچه در اروپا رهبران اکثریت گروه‌های اقلیت قومی بصورت جدی روی کثرت‌گرایی تأکید داشته‌اند. با آنچه که در بالا گذشت و با در نظر داشت نظریات گیدنز در مورد ادغام قومی، بنظر می‌رسد که در زمان حاضر کثرت‌گرایی و پذیرش خرده فرهنگ‌ها در کنار فرهنگ‌های غالب، مانند پذیرش فرهنگ جامعه مهاجر افغانستان به ویژه دانشجویان دختر در ایران، هدفی دور دست و آرمانی به نظر می‌رسد. اقلیت‌های قومی هنوز از نظر بسیاری از مردم تهدید به حساب می‌آیند تهدیدی برای شغل سلامت و امنیت و فرهنگ ملی، چنانچه در مورد شهروندان افغانستان، همین نظر در میان عده‌یی از مردم ایران وجود دارد.

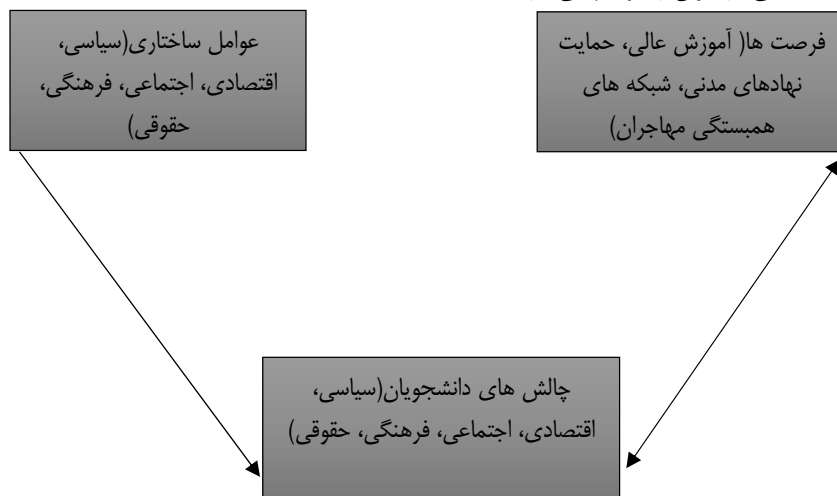
در بافت ایران علی‌رغم وجود اشتراکات زبانی و دینی، دانشجویان افغانستانی اغلب با انتظارات پنهانی برای همانندسازی کامل مواجه‌اند، در حالی که فضا برای کثرت‌گرایی فرهنگی مهیا نیست.

جمع‌بندی مبنای نظری فوق نشان می‌دهد که نظریه‌های بری و گیدنز چارچوب مناسبی برای درک تجربه زیسته دانشجویان دختر افغانستانی در تهران فراهم می‌آورند. در نظریه فرهنگ‌پذیری بری، فرآیند سازگاری مهاجران با فرهنگ میزبان برحسب چهار استراتژی مختلف تحلیل می‌شود؛ این درک می‌تواند به خوبی تفاوت واکنش‌های دانشجویان نسبت به فرهنگ دانشگاهی ایران را توضیح دهد. همچنین، تأکید گیدنز بر تنوع قومی و مدل‌های ادغام

مهاجران، کمک می‌کند تا سیاست‌ها و نگرش‌های نهادهای ایرانی نسبت به پذیرش یا طرد این دانشجویان درک شود. این نظریه‌ها، به‌عنوان چارچوب تحلیلی، امکان تحلیل عمیق‌تر چالش‌هایی مانند تبعیض، ضعف ارتباطات فرهنگی، و احساس طرد اجتماعی را در این تحقیق فراهم می‌سازند.

۳.۳. مدل مفهومی پژوهش

در این پژوهش، مدل مفهومی بر پایه ترکیب نظریه فرهنگ‌پذیری بری و نظریه ساخت‌یابی گیدنز، همراه با داده‌های میدانی تحقیق، طراحی شده است. این مدل نشان می‌دهد که چهار نوع اصلی چالش‌ها (سیاسی، فرهنگی، اقتصادی و حقوقی) تحت تأثیر عوامل ساختاری در سطح کلان (سیاست‌ها، وضعیت اقتصادی و روابط بین‌الملل) و عوامل نهادی و اجتماعی در سطح میانی و خرد (سازمان‌های آموزشی، شبکه‌های اجتماعی، خانواده و تعاملات روزمره) قرار دارند. در عین حال، عوامل کاهش‌دهنده (مانند آگاهی‌رسانی، حمایت دانشگاهی و مقاومت فردی) و عوامل افزایش‌دهنده (از جمله رسانه‌های منفی، بی‌ثباتی اقتصادی و عدم حمایت دولت افغانستان) در تعامل با این چالش‌ها قرار گرفته و شدت یا ضعف آن‌ها را تعیین می‌کنند. در مدل مفهومی نهایی، مسیرها به‌صورت علی و جهت‌دار ترسیم شده‌اند؛ بدین معنا که هر چالش از عامل هم‌سنخ خود ریشه می‌گیرد (مثلاً چالش اقتصادی از عوامل اقتصادی ناشی می‌شود). این پیوند علی، زمینه تحلیل عمیق‌تر از تجربه زیسته دانشجویان دختر مهاجر افغانستانی در ایران را فراهم می‌سازد.

نمودار ۱: مدل مفهومی تحقیق

این مدل نشان می‌دهد که عوامل ساختاری (سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و حقوقی) منجر به شکل‌گیری چالش‌های دانشجویان دختر افغانستانی در ایران می‌شوند. در عین حال، فرصت‌های موجود در جامعه میزبان (مانند آموزش عالی، حمایت نهادهای مدنی و شبکه‌های همبستگی مهاجران) می‌توانند به عنوان عوامل تعدیل‌کننده عمل کرده و از شدت این چالش‌ها بکاهند. رابطه دوطرفه میان فرصت‌ها و چالش‌ها بیانگر پویایی فرآیند مهاجرت و فرهنگ‌پذیری است.

۴. یافته‌ها

۴.۱. یافته‌های توصیفی

یافته‌های توصیفی این تحقیق، شامل توصیف وضعیت اشتراک‌کنندگان تحقیق است که بر مبنای آن انتخاب نمونه‌ها انجام شده است.

جدول ۱. مشخصات پاسخ دهندهگان

درصد	فراوانی	متغیر	
		سن	مقاطع تحصیلی
۷.۱	۱	زیر ۲۰ سال	مقاطع تحصیلی
۳۵.۷	۵	۲۰ تا ۲۵ سال	
۵۷.۲	۸	۲۵ تا ۳۰ سال	
۲۱.۴	۳	کارشناسی	وضعیت اشتغال
۵۷.۲	۸	کارشناسی ارشد	
۲۱.۴	۳	دکتری	
۲۱.۴	۳	شاغل	تعداد کل
۷۸.۶	۱۱	غیرشاغل	
	۱۴		

۴.۲. یافته‌های تحلیلی

یافته‌های تحلیلی تحقیق، شامل کدهایی است که از کدگذاری داده‌های تحقیق بدست آمده است و به ترتیب سوالات به تحلیل آنها پرداخته شده است.

سوال ۱: چالش‌های تحصیلی دانشجویان دختر افغانستانی در تهران چیست؟

برای دستیابی به پاسخ سوال اصلی، آنچنانکه از تحقیقات گذشته به دست آمده بود، چهار سوال فرعی دیگر مطرح شده است که تکمیل‌کننده پاسخ سوال اصلی تحقیق است. این سوالات به ترتیب در مورد چالش‌های فرهنگی، اقتصادی، اجتماعی-حقوقی و سیاسی و عوامل کاهش و افزایش دهنده چالش‌های تحصیلی دانشجویان دختر افغانستانی در تهران است.

سوال فرعی اول: چالش‌های سیاسی

پاسخ‌دهندگان در این مطالعه تأکید دارند که ثبات سیاسی در کشور مبدأ، عاملی کلیدی در بهبود وضعیت دانشجویان افغانستانی در ایران است. آنها همچنین بر این باورند که آینده روشن تری برای آن‌ها با ثبات و قدرت بیشتر حکومت افغانستان ممکن خواهد بود. آن‌ها معتقدند که اگر دولت بتواند ساختار سیاسی خود را تقویت کند و ثبات را افزایش دهد، موقعیت و اعتبار دانشجویان افغانستانی در کشورهای دیگر، مانند ایران، نیز ارتقا خواهد یافت. دانشجویان در این باورند که وجود یک حکومت مقتدر و پایدار در افغانستان، باعث افزایش احترام و حمایت از اتباع کشور در خارج خواهد شد و فرصت‌های بیشتری را برای آنها فراهم می‌کند. چندین نفر از مشارکت‌کنندگان معتقد بودند که بهبود ساختار حکمرانی و بازسازی دولت افغانستان می‌تواند بر نگرش و برخورد دولت ایران و نهادهای دانشگاهی نسبت به اتباع افغانستانی اثر مثبت بگذارد. به بیان دیگر، آن‌ها بر نوعی رابطه غیرمستقیم میان ثبات سیاسی و احترام بین‌المللی افغانستان با سطح حمایت از مهاجران تحصیلی تأکید داشتند.

یکی از دانشجویان که دو سال است در ایران به تحصیل کارشناسی ارشد مشغول است، با نگرش مثبت می‌گویند که آینده بهتر افغانستان و قوی‌تر شدن حکومت می‌تواند ارزش اتباع افغانستان را در کشور های دیگر افزایش دهد و امیدوار است که این وضعیت به زودی تحقق یابد. (اشتراک‌کننده شماره ۲، ارتباط شخصی، ۷ مرداد ۱۴۰۳).

دانشجوی دیگری که یک سال در ایران به تحصیل کارشناسی مشغول است، به تأثیرات تقویت شرایط سیاسی کشور مبدأ اعتقاد دارد و معتقد است که با حمایت بهتر حکومت افغانستان، چالش‌های اقتصادی، فرهنگی و سیاسی دانشجویان در ایران نیز کاهش خواهد یافت (اشتراک‌کننده شماره ۵، ارتباط شخصی، ۲۴ مرداد ۱۴۰۳).

یکی دیگر از دانشجویان کارشناسی ارشد با تأکید بر اهمیت ثبات سیاسی، می‌گوید که با وجود مشکلات فعلی، امیدوار است که با ثبات بیشتر سیاسی در افغانستان، پشتیبانی مناسبی از دانشجویان ارائه شود و شرایط برای رشد و پیشرفت آن‌ها مهیا گردد (اشتراک‌کننده شماره ۳، ارتباط شخصی، ۱۵ مرداد ۱۴۰۳).

تحلیل روایت‌ها نشان می‌دهد که این دیدگاه‌ها بیشتر بر امید و تصور نمادین از دولت متمرکزند تا تجربه‌ای عینی از مداخله یا حمایت واقعی. در واقع، بسیاری از مصاحبه‌شوندگان از نبود حمایت رسمی، عدم پاسخگویی سفارت و ناتوانی دولت افغانستان در پیگیری مسائل آموزشی گله‌مند بودند.

در مجموع، داده‌ها نشان می‌دهند که چالش‌های سیاسی عمدتاً ناشی از غیبت دولت مؤثر در کشور مبدأ و بی‌ثباتی سیاست خارجی افغانستان هستند که بر احساس رهاشدگی دانشجویان در

کشور مقصد تأثیر می‌گذارند. این چالش‌ها به‌ویژه در قالب نبود حمایت کنسولی، عدم اعمال فشار برای کاهش تبعیض، و عدم حمایت مالی، نمود پیدا می‌کنند.

سوال فرعی دوم: چالش‌های فرهنگی و اجتماعی

دانشجویان افغانستانی ساکن ایران و مشغول به تحصیل، با وجود برخی چالش‌ها و تفاوت‌های فرهنگی، فرصت ارزشمندی برای تعامل و تبادل فرهنگی با جامعه میزبان دارند. این دانشجویان معتقدند که هرچند هنوز شناخت کامل و درک عمیق از فرهنگ‌های دو طرف وجود ندارد، اما این وضعیت می‌تواند زمینه‌ساز رشد پل‌های ارتباطی و ایجاد گفت‌وگوهای سازنده باشد. این تفاوت فرهنگی نه تنها مانع نیست، بلکه عاملی برای غنای فرهنگی دانشگاه‌ها و فراهم‌آوردن فرصت یادگیری دوسویه محسوب می‌شود.

تجربه آن‌ها نشان می‌دهد که فرآیند سازگاری فرهنگی پیچیده و چندلایه است؛ به‌ویژه زمانی که مهاجران با تصورات قالبی و کلیشه‌ای جامعه میزبان مواجه می‌شوند. این کلیشه‌ها شامل برچسب‌زنی‌هایی مانند «کارگر بودن همه افغان‌ها»، «فاقد توانایی علمی بودن»، «مصرف‌کننده منابع آموزشی بودن بدون سهم در تولید علم»، و در برخی موارد مواجهه با نگاه ترحم‌آمیز یا حتی نگاه امنیتی به جای برخورد برابر دانشگاهی است (Goffman, 1963; Tajfel & Turner, 1986).

یکی از دانشجویان کارشناسی که سه سال است در ایران اقامت دارد، اشاره می‌کند: «گاهی ممکن است رفتار نادرست یک فرد به کل یک گروه تعمیم داده شود، اما وجود چنین چالش‌هایی زمینه را برای افزایش آگاهی و اصلاح این دیدگاه‌ها فراهم می‌کند. با گذر زمان و افزایش ارتباطات مثبت بین دانشجویان و جامعه میزبان، این کلیشه‌ها کاهش می‌یابند» (اشتراک‌کننده شماره ۲، ارتباط شخصی، ۷ مرداد ۱۴۰۳).

این روایت، به‌روشنی با بحث "سرمایه اجتماعی پیونددهنده" (bridging social capital) در ادبیات جامعه‌شناسی مرتبط است که نشان می‌دهد تعاملات بین‌گروهی می‌تواند به شکستن کلیشه‌ها و تقویت همبستگی اجتماعی منجر شود (Putnam, 2000).

دانشجوی دیگری نیز که سه سال در ایران زندگی کرده است، تأکید می‌کند: «چالش‌هایی مانند عدم درک متقابل فرهنگ‌ها یا تعمیم‌دهی، فرصتی برای افزایش آگاهی عمومی و برگزاری برنامه‌های فرهنگی مشترک است. دانشگاه‌ها و نهادهای آموزشی می‌توانند با برگزاری کارگاه‌ها، سمینارها و فعالیت‌های مشترک، به شکستن کلیشه‌ها و تقویت همدلی و همزیستی کمک کنند. همچنین، وجود نهادهای حامی برای دانشجویان بین‌المللی می‌تواند به آنان در غلبه بر مشکلات و استفاده بهینه از فرصت‌های تحصیلی و اجتماعی یاری رساند» (اشتراک‌کننده شماره ۱، ارتباط شخصی، ۲۸ خرداد ۱۴۰۳).

تحلیل این داده‌ها نشان می‌دهد که دانشجویان، چالش‌های فرهنگی را صرفاً موانع نمی‌بینند، بلکه برخی از آنان آن را فرصتهایی برای گفت‌وگو، تحول ذهنی جامعه میزبان و تقویت ارتباطات بین فرهنگی تلقی می‌کنند.

یکی دیگر از دانشجویان که چهار سال است در ایران و در مقطع دکتری تحصیل می‌کند، تأکید دارد: «نخبه‌پروری و پرورش نخبگان در هر کشوری روال عادی است و در ایران نیز باید به این موضوع توجه ویژه شود تا دانشجویان تحصیل کرده، تفاوت خاصی با عموم مردم داشته باشند و قدر آنها دانسته شود» (اشتراک‌کننده شماره ۷، ارتباط شخصی، ۲۳ شهریور ۱۴۰۳). این گزاره، نشان‌دهنده انتظار دانشجویان از جامعه میزبان برای ارزیابی نخبگان مهاجر بر اساس شایستگی‌های علمی و فرهنگی، نه بر اساس پیش‌فرض‌های قومیتی یا ملیتی است. این نکته می‌تواند در چارچوب نظریه «سرمایه نمادین» بوردیو (۱۹۸۴) فهم شود؛ جایی که نخبگان انتظار دارند دستاوردهای علمی‌شان به‌عنوان نوعی سرمایه اجتماعی و فرهنگی به رسمیت شناخته شود (Bourdieu, 1984).

همچنین برخی مشکلات مانند بی‌توجهی به درخواست‌های آموزشی یا مواجهه با تعصبات، می‌تواند به‌عنوان محورهایی برای بازنگری در سیاست‌های دانشگاهی مدنظر قرار گیرد. تحلیل این داده‌ها در بافت اجتماعی ایران نشان می‌دهد که چالش‌های فرهنگی دانشجویان مهاجر، صرفاً فردی یا بین‌فردی نیست، بلکه بخشی از سازوکارهای گسترده‌تر نابرابری نمادین و ساختاری در سیاست آموزش عالی محسوب می‌شود.

با ایجاد فضای عادلانه‌تر و حمایت‌های نهادی بیشتر، می‌توان تجربه تحصیلی مثبتی برای همه دانشجویان - اعم از داخلی و خارجی - فراهم آورد. چنین تجربه‌ای نه تنها به کاهش طرد اجتماعی مهاجران کمک می‌کند، بلکه به تقویت سرمایه اجتماعی، افزایش رضایت و مشارکت اجتماعی دانشجویان نیز منجر خواهد شد.

سوال فرعی سوم: چالش‌های اقتصادی

یکی از عوامل مشکلات اقتصادی دانشجویان دختر افغانستانی در تهران، ضعیف پنداشتن سوابق کاری و رزومه توسط کارفرمایان ایرانی است؛ یعنی زمانی که آنان برای استخدام در سازمان‌ها و نهادها مراجعه می‌کنند، رزومه و سابقه کاری‌شان کمتر از هم‌تایان ایرانی‌شان معتبر شناخته می‌شود و در نتیجه فرصت‌های کاری را از دست می‌دهند. این تجربه در روایت‌های متعدد دانشجویان تکرار شده است و نشان می‌دهد که «ملیت» در کنار معیارهای رسمی استخدام، به‌عنوان یک شاخص غیررسمی اثرگذار عمل می‌کند.

برای نمونه، یکی از دانشجویان کارشناسی چنین بیان می‌کند: «ما هرچقدر تلاش کنیم، باز هم کارفرماها به افغان بودن ما حساسیت دارند. می‌گویند شما تجربه دارید، اما به درد اینجا نمی‌خورید» (اشتراک‌کننده شماره ۵، ارتباط شخصی، ۱۴ تیر ۱۴۰۳).

بر این اساس، می‌توان گفت که این وضعیت، نه صرفاً برداشت پژوهشگر، بلکه برآمده از شواهد میدانی و نیز تأییدشده در ادبیات جهانی مهاجرت است. پژوهش‌های بین‌المللی نشان داده‌اند که مهاجران در بسیاری از جوامع میزبان با پدیده «کاهش ارزش مدارک و تجربه کاری» مواجه‌اند. (Bauder, 2003; Reitz, 2001)

از سوی دیگر، محدودیت‌های شغلی رسمی و غیررسمی نیز چالش‌های مضاعفی ایجاد می‌کنند؛ حتی در مشاغلی که از نظر قانونی برای اتباع خارجی آزاد است، نوعی "طرد نرم" شکل ارزیابی نابرابر رزومه یا اعتماد کمتر به مهاجران مشاهده می‌شود. بطور مثال: یکی از دانشجویان که در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل است و مدت دو سال است که در ایران حضور دارد، درمورد چالش‌های اقتصادی اش چنین می‌گوید «هزینه‌های تحصیل و زندگی در ایران برای خانواده‌های افغانستانی خیلی سنگین بوده و به ویژه در شرایط کنونی، شرایط بی‌ثباتی و جنگ باعث شده که خانواده‌ها نتوانند از عهده هزینه‌های سنگین تحصیل فرزندان شان در ایران برآیند» (اشتراک‌کننده شماره ۶، ارتباط شخصی، ۹ شهریور ۱۴۰۳).

دانشجوی دیگری که در مقطع تحصیلی کارشناسی به مدت سه سال است در ایران مصروف به تحصیل و بصورت کل شهریه‌پرداز است چنین بیان می‌کند «سطح اقتصاد خانواده‌ها در کل پایین است و بورسیه‌های کاملاً رایگان برای دانشجویان نیست و هزینه تحصیل شان را باید خود شان پرداخت نمایند» (اشتراک‌کننده شماره ۱، ارتباط شخصی، ۲۸ خرداد، ۱۴۰۳). همچنین یکی دیگر از دانشجویان مقطع کارشناسی که او نیز سه سال در ایران زندگی کرده و شهریه دانشگاهش را کامل باید پردازد چنین بیان می‌دارد «از لحاظ اقتصادی مشکلاتی من داشتم بعد از آمدن طالبان بیکاری شروع شد، پروژه‌ها قطع شد، این مشکل برای یک خانواده نبوده برای همه خانواده‌ها در افغانستان این مشکلات آمد باعث شد که من در کنار دانشگاه کار می‌کردم» (اشتراک‌کننده شماره ۴، ارتباط شخصی، ۲۰ مرداد ۱۴۰۳).

در مجموع، چالش‌های اقتصادی دانشجویان افغانستانی در تهران را باید نتیجه دو لایه ساختاری دانست: الف-سیاست‌ها و رویه‌های محدودکننده در بازار کار ایران که فرصت‌های برابر شغلی را محدود می‌کنند. ب-فقر گسترده و بی‌ثباتی سیاسی-اقتصادی افغانستان که توانایی خانواده‌ها در حمایت مالی از دانشجویان را کاهش داده است.

با این حال، لازم است توجه داشت که این روند مختص ایران نیست. مطالعات انجام‌شده در کشورهای دیگر (مثلاً کانادا، آلمان و ایالات متحده) نیز نشان داده‌اند که مهاجران در شرایط

مشابه، به دلیل بی‌اعتبار دانستن مدارک و تجربه کاری‌شان یا ترجیح نیروی کار بومی، با تبعیض ساختاری مواجه می‌شوند. (Bloch, 2008; Reitz, 2001) بنابراین، آنچه در ایران مشاهده می‌شود، بخشی از یک الگوی عمومی در جوامع میزبان است، اگرچه شدت و شکل آن ممکن است متناسب با ساختار حقوقی و سیاسی هر کشور متفاوت باشد.

سوال فرعی چهارم: چالش‌های حقوقی و قانونی

بر اساس یافته‌های این تحقیق، دانشجویان دختر افغانستانی با مشکلاتی مانند دسترسی دشوار به بیمه درمانی، پیچیدگی در استفاده از خدمات بانکی و سامانه‌های دولتی مواجه‌اند. هرچند برخی از دانشجویان توانسته‌اند با تلاش و پشتکار مسیر تحصیل خود را ادامه دهند و از فرصت‌های موجود بهره‌مند شوند، اما سیاست‌های حمایتی موجود بیشتر موردی و غیرنظام‌مند بوده و نمی‌توان آن‌ها را به‌عنوان برنامه‌های پایدار حمایتی تلقی کرد (اشتراک‌کننده شماره ۸، ارتباط شخصی، ۲۸ شهریور ۱۴۰۳).

یکی از مصادیق بارز این چالش، بیمه درمانی است. در حالی که دانشجویان ایرانی از خدمات بیمه سلامت برخوردارند، بسیاری از دانشجویان مهاجر در طول اقامت خود با دسترسی محدود یا پیچیده به بیمه و خدمات درمانی مواجه بوده‌اند. یکی از دانشجویان کارشناسی ارشد می‌گوید: "ما بیمه نداریم و یک سال است که هنوز بیمه نداریم" (اشتراک‌کننده شماره ۸، ارتباط شخصی، ۲۸ شهریور ۱۴۰۳).

لازم به ذکر است که محدودیت‌های مشاهده شده لزوماً ناشی از منع قانونی رسمی نیست، بلکه بیشتر به دلیل کمبود مدارک هویتی، شرایط اقامتی نامنظم و فرآیندهای اداری طولانی ایجاد شده است (Nafie, 2021; Dryden-Peterson, 2011). این روایت‌ها نشان می‌دهد که خلأهای نهادی و نبود نظام حمایتی فراگیر، موجب بروز مشکلات حقوقی و اداری برای دانشجویان مهاجر شده است.

علاوه بر بیمه، دانشجویان به محدودیت در افتتاح حساب بانکی، پیچیدگی صدور کارت‌های اقامتی و دشواری ثبت‌نام در سامانه‌های دولتی اشاره کرده‌اند. تحلیل جامعه‌شناختی این داده‌ها نشان می‌دهد که حقوق دانشجویان مهاجر در بسیاری موارد به رسمیت شناخته نشده و میان آن‌ها و شهروندان ایرانی تفاوت‌های نهادی و تبعیض‌آمیز وجود دارد (Connell, 2017; Kritiz & Gurak, 2018).

در مجموع، چالش‌های حقوقی و قانونی تجربه‌شده توسط دانشجویان دختر افغانستانی، نه صرفاً فردی یا موردی، بلکه بازتابی از خلأهای نهادی و نبود سیاست‌های حمایتی مستمر برای مهاجران تحصیلی است. این یافته‌ها با مطالعات بین‌المللی نیز همخوانی دارد، که نشان می‌دهد وضعیت حقوقی مهاجران و دانشجویان بین‌المللی در بسیاری کشورها می‌تواند موجب محدودیت

در دسترسی به خدمات بیمه و عمومی شود- Dryden, 2018; Kritz & Gurak, 2018; Nafie, 2021; Peterson, 2011

سوال فرعی پنجم: عوامل افزایش‌دهنده و کاهش‌دهنده چالش‌ها

در پاسخ به این سوال که چه عواملی می‌توانند مشکلات و چالش‌های موجود بر سر راه دانشجویان دختر افغانستانی در تهران را افزایش یا کاهش دهد کدهای مشکلات اقتصادی ایران، سیاست دولت افغانستان در قبال دانشجویان، جو اجتماعی و رسانه‌یی ایران، آگاهی‌دهی و فرهنگ‌سازی، استقامت دانشجویان، راه‌حل‌های اقتصادی و گسترش ارتباطات به دست آمد که مشکلات اقتصادی ایران، سیاست دولت افغانستان در قبال دانشجویان، جو اجتماعی و رسانه‌یی ایران مربوط به عوامل افزایش‌دهنده مشکلات است و کدهای آگاهی‌دهی و فرهنگ‌سازی، استقامت دانشجویان، راه‌حل‌های اقتصادی و گسترش ارتباطات از جمله عواملی است که می‌توانند این مشکلات را کاهش دهند.

بطور مثال: یکی از دانشجویان که دوسال است در ایران اقامت دارد و در مقطع کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل است، می‌گوید که « تورم و وضعیت اقتصادی ایران و کاهش ارزش پول ایران، شهریه دانشگاه‌ها را هرساله افزایش پیدا می‌کند» (اشتراک کننده شماره ۶، ارتباط شخصی، ۹ شهریور ۱۴۰۳).

دانشجویی که در مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد در حال تحصیل است و مدت دو سال حضور در ایران را تجربه می‌کند درین مورد گفته است که « بی تفاوتی دولت خود ما نسبت به اتباعش در بیرون از افغانستان و سرکوب زنان در داخل افغانستان و همچنین بی‌خبری سفارت افغانستان از وضعیت دانشجویان، می‌تواند بر مشکلات ما بیفزاید» (اشتراک کننده شماره ۳، ارتباط شخصی، ۱۵ مرداد ۱۴۰۳).

چنانچه دانشجوی دیگری که در مقطع تحصیلی کارشناسی مشغول به تحصیل است و مدت سه سال است که در ایران حضور دارد درین مورد می‌گوید « همچنان که دولت افغانستان دانشجویان شان برایشان اهمیت ندارد برای این کشور نیز چنین است» (اشتراک کننده شماره ۱، ارتباط شخصی، ۲۸ خرداد، ۱۴۰۳). برعلاوه دانشجوی دیگری که او نیز در مقطع تحصیلی کارشناسی مشغول به تحصیل است و سه سال است که در ایران حضور دارد درین مورد چنین نظر دارد «عدم توجه دولت و عدم فرهنگ‌سازی همه‌گی شان باعث میشه که این مشکلات اجتماعی که سر راه مهاجرین هسته و سر راه اتباع هسته زیاد میشه» (اشتراک کننده شماره ۴، ارتباط شخصی، ۲۰ مرداد ۱۴۰۳).

این نگرش‌ها اغلب ریشه در باورهای اجتماعی و پیش‌فرض‌های فرهنگی درباره مهاجران دارد، نه در سیاست‌های رسمی مکتوب. با این حال، تأثیر آن‌ها بر تجربه زیسته مهاجران بسیار محسوس است.

– عوامل کاهش‌دهنده مشکلات

عوامل کاهش‌دهنده مشکلات دانشجویان افغانستانی در ایران، نقش بسیار مهمی در تسهیل فرآیند تحصیل و ارتقای کیفیت زندگی آنان ایفا می‌کنند. براساس یافته‌های این تحقیق، آگاهی بخشی به جامعه ایرانی و فرهنگ سازی در جهت همدیگرپذیری از مهم‌ترین راهکارها به شمار می‌روند. دانشجویان مصاحبه شده معتقدند که به دلیل ناآگاهی بسیاری از مردم ایران نسبت به وضعیت واقعی مردم افغانستان و به ویژه دانشجویان افغانستانی، اطلاعات ارائه شده توسط رسانه‌های جمعی غالباً تصاویری منفی را منتقل می‌کند؛ لذا اطلاع رسانی صحیح و نمایش واقعیت‌های مثبت می‌تواند نقش موثری در کاهش پیش‌داوری‌ها و ایجاد همدلی میان دو جامعه ایفا کند.

با توجه به اشتراکات گسترده فرهنگی، اجتماعی و زبانی ایرانی و افغانستان، فرهنگ سازی آگاهانه می‌تواند زمینه ساز همزیستی مسالمت آمیز و تعامل سازنده تر بین این دو جامعه گردد. علاوه بر این تداوم مقامت و استقامت دانشجویان در مواجهه با چالش‌ها، به خصوص دانشجویان دختر که به دلیل دوری از خانواده و داشتن حمایت کم، در معرض آسیب بیشتری هستند، به عنوان راهکاری کلیدی برای عبور از مشکلات مطرح شده است. این پایداری نه تنها موجب تثبیت موقعیت فردی آنان می‌شود، بلکه به مرور شرایط را برای نسل‌های آینده دانشجویان افغانستانی نیز تسهیل خواهد کرد.

بطور مثال: دانشجویی که به مدت چهار سال در ایران حضور داشته است و فعلاً در مقطع تحصیلی دکتری مشغول به تحصیل می‌باشد، می‌گوید «مردم ایران از واقعیت‌های کشور ما ناگاه هستند و ما با ارائه سمینارها، آثار و نوشته‌های خود می‌توانیم چهره واقعی افغانستان را به مردم معرفی کنیم» (اشتراک کننده شماره ۷، ارتباط شخصی، ۲۳ شهریور، ۱۴۰۳).

هم‌چنین دانشجوی دیگری که در مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد مشغول به تحصیل است و مدت ۳ سال است که در ایران حضور دارد بر لزوم بیان مشترکات فرهنگی و تاریخی دو کشور در برنامه‌های فرهنگی تأکید میکند و می‌گوید «باید در برنامه‌های که برگزار می‌شود صحبت کنیم و مشترکات ایران و افغانستان را بیان کنیم. دولت ایران نیز باید فرهنگ سازی کند و بیان نماید که بیشتر مردم افغانستان که ایران می‌آیند، باهم یکی هستیم؛ زبان، دین، باورها و تاریخ مشترک داریم» (اشتراک کننده شماره ۲، ارتباط شخصی، ۷ مرداد ۱۴۰۳).

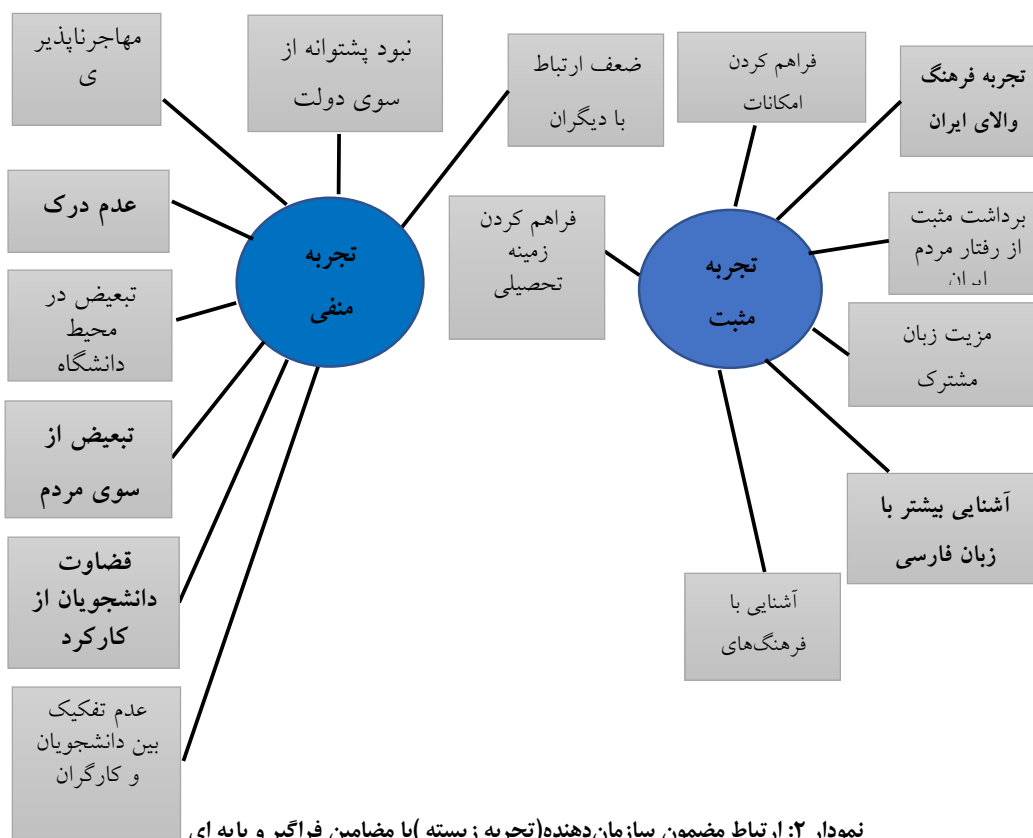
دانشجوی دیگری که در مقطع تحصیلی کارشناسی ارشد تحصیل می‌کند و تا حال دو سال از حضورش در ایران می‌گذرد می‌گوید « باید به مردم آگاهی دهیم که ما دانشجوییم و نه شاغل و نه برای کار به اینجا آمده ایم » (اشتراک کننده شماره ۳، ارتباط شخصی، ۱۵ مرداد ۱۴۰۳). این دیدگاه‌ها بر اهمیت تلاش‌های فرهنگی و آموزشی جهت ارتقاء شناخت متقابل و تقویت همدلی میان دو ملت با سابقه فرهنگی مشترک تاکید دارند و نشان می‌دهد که با همدلی و استقرار در مقاومت، می‌توان مشکلات را به فرصت‌های رشد و پیشرفت تبدیل کرد. برخی دانشگاه‌ها در پذیرش دانشجویان بین‌المللی، از جمله دختران افغانستانی، انعطاف‌پذیری بیشتری نشان داده‌اند، که خود می‌تواند بستری برای کاهش تنش‌های فرهنگی و اجتماعی باشد.

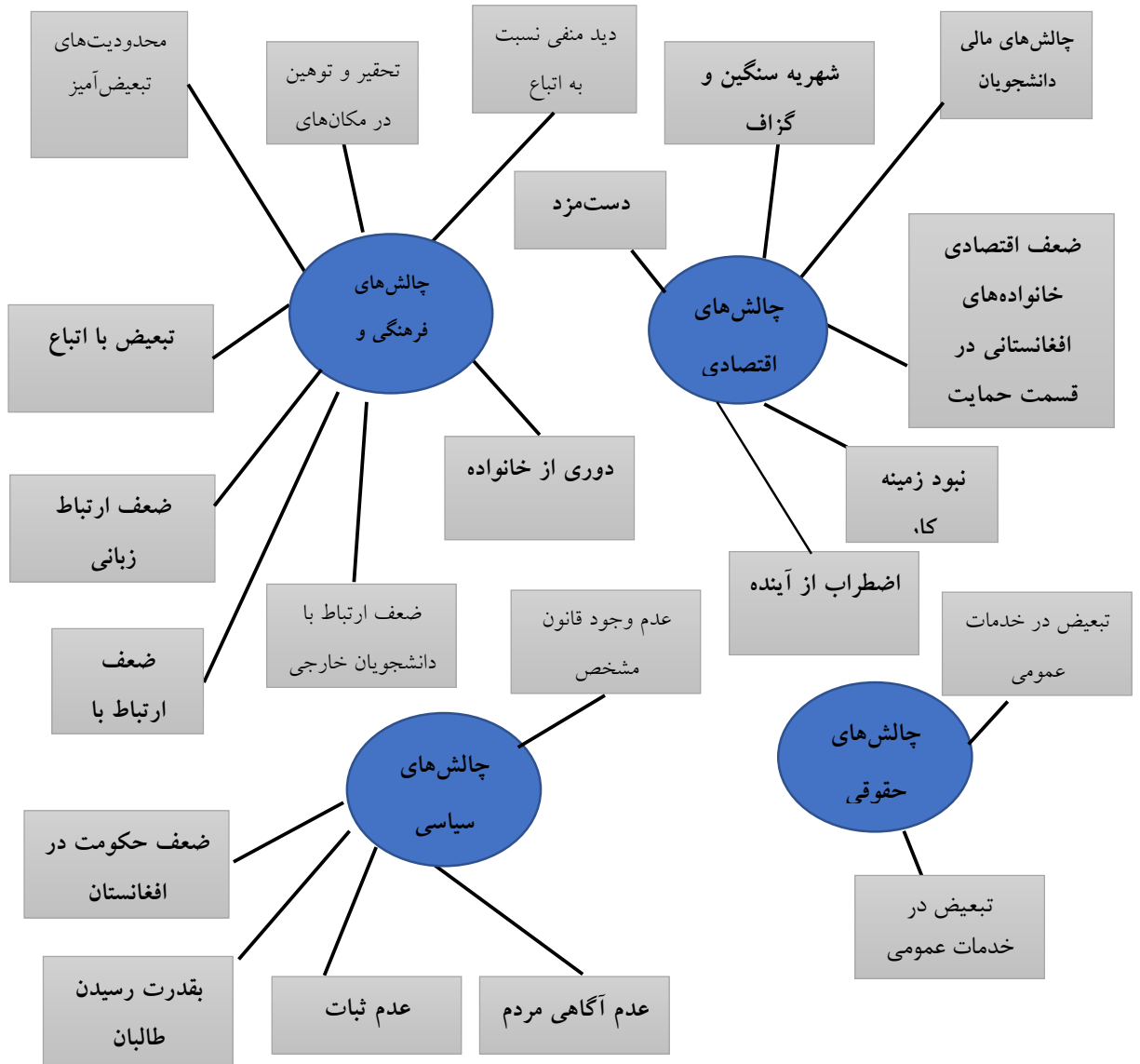
وجود انجمن‌های دانشجویی، فعالیت‌های داوطلبانه، و کارگاه‌های آموزشی در دانشگاه‌ها، نیز نقشی در کاهش احساس طرد اجتماعی و افزایش مشارکت دانشجویان مهاجر ایفا کرده‌اند. در مجموع، یافته‌ها نشان می‌دهد که تجربه دانشجویان دختر افغانستانی، محصول تقاطع عوامل ساختاری (شرایط کشور مبدأ و کشور مقصد)، روابط اجتماعی (تعاملات در دانشگاه و جامعه)، و عاملیت فردی (میزان تاب‌آوری و خودتنظیمی) است.

جدول ۱. نمونه فرایند کدگذاری

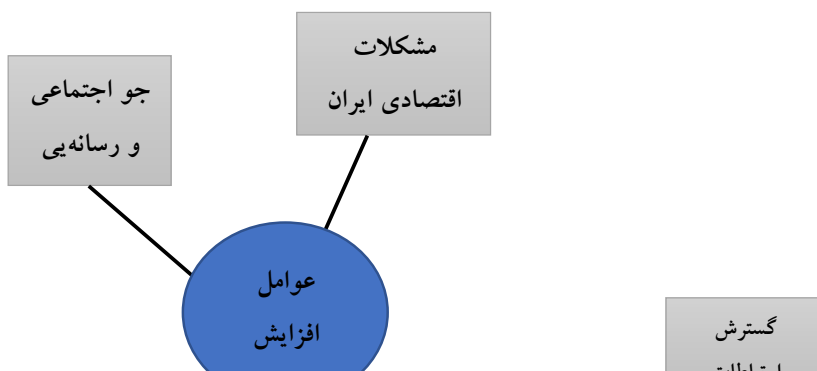
کدگذاری سازمان‌دهنده	کدگذاری فراگیر	کدگذاری پایه
تجربه مثبت	زمینه‌های تحصیلی	فرصت‌های تحصیلی افغانستانی‌ها می‌توانند از امکانات بالا و دانشگاه‌های معتبر در ایران بهره‌مند شوند
	آشنایی با فرهنگ جدید	اگر ما هم چنان به تجربه فرهنگی خود در ایران ببینیم واقعا تحصیل در ایران زمینه این را فراهم می‌کند که ما با فرهنگ و زبان فارسی ایران بیشتر آشنا بشویم روابط فرهنگی مثبتی را با ایرانیان ایجاد میکند
تجربه منفی	چالش‌های قانونی	چالش‌های قانونی وجود دارد
	عدم فرصت‌های شغلی	زمانی که دانشجوی افغانستانی از دانشگاه فارغ میشود عدم شغلی {اشتغال} مواجه می‌شود {با} عدم {صدور} مجوز کار در ایران مواجه هستیم
مشکلات مالی و اقتصادی	فقر در افغانستان	هزینه‌های تحصیل و زندگی در ایران برای خانواده‌های افغانستانی خیلی سنگین بوده
	مشکلات مالی شخصی دانشجویان	بارزترین چالش‌ها چالش‌های مالی می‌باشد متأسفانه بسیاری از دانشجویان افغانستانی با مشکلات مالی جدی روبرو هستند
چالش‌های فرهنگی	ضعف ارتباط استاد-دانشجو	من در دانشگاه خود میبینم که دانشجویان افغانستانی که از روستاهای دور دست افغانستان آمده‌اند برای ادامه تحصیل در دانشگاه‌های تهران، یعنی نمیتوانند

		روابط بسیار عالی با اساتید خود برقرار کنند
		عدم یا کمبود روابط میان اساتید و دانشجویان به شکل واضح دیده میشه
	ضعف ارتباط دانشجویان ایرانی - غیرایرانی	زمینه تعامل دانشجویان ایرانی با دانشجویان خارجی به ویژه دانشجویان افغانستانی که همزبان و هم فرهنگ هستند دیده نمیشه
	تبعیض ادراک شده نه واقعی	اگر از چالش دیگری بگویم ما با تبعیض روبرو هستیم
	ضعف در ارتباط کلامی	با آنکه ما یک مرز بسیار نزدیک و روابط فرهنگی و زبانی نزدیک داریم با آنها ما با چالش زبانی مواجه هستیم
		چالش‌های زبانی میباشد

نمودار ۳: ارتباط مضمون سازمان‌دهنده (چالش‌های دانشجویان دختر) با مضامین فراگیر و پایه ای

نمودار ۴: ارتباط سازمان‌دهنده (عوامل افزایش‌دهنده و کاهش‌دهنده مشکلات) با مضامین فراگیر و پایه

۵. تجزیه و تحلیل و نتیجه‌گیری

در دنیای معاصر، انواع مختلفی از مهاجرت شکل گرفته است و انسان‌ها پس از ترسیم مرزهای جغرافیایی، به دلایل گوناگون از سرزمین خود به کشورهای دیگر سفر می‌کنند. مهاجرت را با توجه به اهداف افراد، می‌توان به انواع ذیل تقسیم نمود: ۱. سیاحتی ۲. تجاری ۳. درمانی ۴. زیارتی ۵. سیاسی ۶ تحصیلی و ... در این میان، مهاجرت تحصیلی یکی از اشکال متداول و پذیرفته شده سفر میان کشورها محسوب می‌شود که در تمامی جوامع جهان، به رسمیت داشته و مورد استفاده قرار می‌گیرد. این نوع مهاجرت سالانه به صورت گسترده میان کشورهای مختلف اتفاق می‌افتد و بدین ترتیب، هر ساله کشورهای میزبان با اهداف مشخص و معین، گروهی از دانشجویان خارجی را برای ادامه تحصیل در دانشگاه‌های خود پذیرش می‌کنند. در این فرآیند، دانشجویان پذیرفته شده را «دانشجویان خارجی» می‌نامند.

این پژوهش با رویکرد کیفی و با هدف واکاوی چالش‌های تحصیلی دانشجویان دختر افغانستانی در دانشگاه‌های تهران انجام شده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که تبعیض‌ها در دو سطح فردی و نهادی بازتولید می‌شوند. در سطح فردی، نمونه‌هایی چون کم‌توجهی یا نادیده‌گرفتن مشارکت در کلاس، نسبت دادن کلیشه‌های منفی به مهاجران، و برخوردهای تحقیرآمیز از سوی برخی اساتید یا هم‌کلاسی‌ها قابل مشاهده است. در سطح نهادی، سیاست‌ها و مقررات دانشگاهی مانند عدم برخورداری از بیمه دانشجویی، محدودیت دسترسی به خوابگاه و خدمات رفاهی، یا محرومیت از برخی تسهیلات آموزشی تجربه تبعیض ساختاری را برای آنان تقویت می‌کند. بدین ترتیب، تبعیض نه تنها در کنش‌های روزمره افراد بلکه در لایه‌های نهادی و سیاستی دانشگاه تثبیت می‌شود.

همچنین، تحلیل روایت‌ها نشان می‌دهد که چالش‌های تحصیلی این دانشجویان در قالب سه فرآیند کلیدی قابل تبیین است: الف- طرد اجتماعی (نادیده‌گرفته شدن در فعالیت‌های جمعی، محرومیت از شبکه‌های حمایتی دانشجویی، و قرار گرفتن در حاشیه روابط دانشگاهی)، ب- تبعیض نمادین (تجربه نگاه‌ها و گفتارهای تحقیرآمیز، بازنمایی به‌عنوان «دیگری فرهنگی» به جای «دانشجوی بین‌المللی» و تداوم کلیشه‌های منفی در تعاملات روزمره) ج- بی‌عدالتی خدماتی (نابرابری در دسترسی به امکاناتی مانند خوابگاه، وام و تسهیلات آموزشی یا خدمات مشاوره و رفاه دانشجویی). این یافته‌ها، همسو با نتایج پژوهش‌های انبارلو (۲۰۲۴)، نصرافهانی و همکاران (۱۳۹۵) که بر نابرابری‌های جنسیتی، تبعیض نهادی و فشارهای اقتصادی بر زنان مهاجر در ایران تأکید کرده‌اند.

مطابق نظریه بازنمایی، بسیاری از دانشجویان شرکت‌کننده در تحقیق، تجربه مواجهه با نگاهی کلیشه‌ای و تحقیرآمیز را در محیط دانشگاه و جامعه بیان کرده‌اند. آن‌ها در بسیاری از موقعیت‌ها نه به‌عنوان «دانشجوی بین‌المللی»، بلکه به‌مثابه «دیگری فرهنگی و قومی» بازنمایی

می‌شوند. این الگو با یافته‌های رضایی (۱۳۹۱) و نجفی و همکاران (۱۳۹۷) مطابقت دارد که نشان می‌دهند دانشجویان مهاجر، اغلب در حاشیه روابط دانشگاهی قرار دارند و با تبعیض‌های ناپیدا مواجه‌اند.

از منظر نظریه برساخت اجتماعی، روایت‌ها نشان می‌دهد که چالش‌های تجربه‌شده نه تنها برآمده از وضعیت عینی مهاجر بودن، بلکه محصول مناسبات قدرت، نابرابری‌های نهادی و گفتمان‌های فرهنگی مسلط در جامعه میزبان است. در این زمینه نیز، پژوهش حاضر همسو با نتایج سعیدی (۱۴۰۲) و رضانی و همکاران (۱۴۰۰) است که نقش گفتمان‌های غالب در تضعیف عاملیت مهاجران را تحلیل کرده‌اند.

اما آنچه تجربه این دانشجویان را از یک وضعیت صرفاً منفعل متمایز می‌سازد، ظرفیت کنشگری، تاب‌آوری و بازسازی روابط حمایتی توسط خود آنان است. بسیاری از آنان با تکیه بر حمایت‌های موردی از سوی برخی اساتید یا همکلاسی‌ها، با فعالیت در انجمن‌های دانشجویی یا با اشتغال نیمه‌وقت نوعی کنشگری و تاب‌آوری را از خود نشان داده‌اند. این الگوها، نشانه‌ای از مقاومت در برابر وضعیت‌های ساختاری نابرابر است که در مطالعاتی مانند شریفی (۱۳۸۵) نیز مشاهده شده است.

در مجموع، تجربه تحصیلی دانشجویان دختر افغانستانی در تهران در تقاطع جنسیت، مهاجرت، قومیت، طبقه اجتماعی و موقعیت حقوقی شکل می‌گیرد. این تجربه نه تنها بازتاب نابرابری‌های نهادی و فرهنگی است، بلکه بیانگر فرآیندهای طرد و تبعیضی است که در لایه‌های عینی و نمادین حیات دانشگاهی ریشه دارند. بنابراین، درک این تجربه‌ها مستلزم تحلیلی میان‌رشته‌ای و ساختاری است؛ تحلیلی که بتواند همزمان به نقش سیاست‌های نهادی و به روایت‌های زیسته مهاجران توجه کند.

بر این اساس، بهبود تجربه تحصیلی دانشجویان بین‌المللی - به‌ویژه دانشجویان دختر افغانستانی - مستلزم ارتقای خدمات آموزشی و رفاهی، تقویت برنامه‌های بین‌فرهنگی به‌منظور کاهش بازتولید کلیشه‌ها و فراهم‌کردن بسترهای مشارکت علمی و اجتماعی گسترده‌تر است؛ امری که می‌تواند به تقویت سرمایه اجتماعی و افزایش عاملیت آنان در محیط دانشگاهی بینجامد.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌کنند که تعارض منافع وجود ندارد و تمام مسائل اخلاق در پژوهش را که شامل پرهیز از سرقت ادبی، انتشار و یا ارسال بیش از یک بار مقاله، تکرار پژوهش دیگران، داده‌سازی یا جعل

داده‌ها، منبع‌سازی و جعل منابع، رضایت ناآگاهانه سوژه یا پژوهش‌شونده، سوءرفتار و غیره می‌شوند، به‌طور کامل رعایت کرده‌اند.

سیاسگزاری

بدینوسیله بر خود لازم می‌دانم از تمامی اساتید گرامی و عزیزانی که در طول انجام این پژوهش با راهنمایی‌ها و پیشنهادهای سازنده خود مرا یاری رساندند، صمیمانه قدردانی نمایم. همچنین سپاسگزار حمایت‌های بی‌دریغ خانواده عزیزم هستم که همواره مشوق من در این مسیر بودند.

References

- Alavaldini, Pouya and Others (2021). "Afghans in Tehran: Livelihood, Housing, and Social Interactions", Tehran: Kandoo-Kav. **[in Persian]**
- Anbarmoo, Mansour. (2024). Investigating the Challenges and Educational Opportunities of Afghan Women in Iran: Educational Discrimination and Social-Cultural Empowerment. *Afghan Women and Education*, 1. **[in Persian]**
- Bauder, H. (2003). "Brain abuse," or the devaluation of immigrant labour in Canada. *Antipode*, 35(4), 699–717. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8330.2003.00346.x>
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29(6), 697–712. <https://doi.org/10.1016/j.ijintrel.2005.07.013>
- Berry, John W (2008), "Acculturation and Adaptation of Immigrant Youth", *Canadian Diversity*, Vol. 6, No. 2, pp. 50-54.
- Bloch, A. (2008). *Refugees in the UK labour market: The conflict between economic integration and policy-led labour market restriction*. *Journal of Social Policy*, 37(1), 21–36. <https://doi.org/10.1017/S004727940700147X>
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3, 77 -101.
- Connell, R. (2017). *The good university: What universities actually do and why it matters*. Routledge.
- Dryden-Peterson, S. (2011). *Refugee education: A global review*. UNHCR, Geneva.
- Fazeli, N. (2018). Afghan migrants and access to health services in Iran. *Iranian Journal of Social Studies*, 9(2), 101–125. **[in Persian]**
- Asghari, Firoozeh (2022). International Student Mobility Program (ISMP) Analysis of International Students' Challenges in Iran, *Iranian Higher Education*, 13(2), 1-30. magiran.com/p2418002 **[in Persian]**

- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Hoodfar, Homa. (2007). Women, religion and the 'Afghan Education Movement' in Iran. *The Journal of Development Studies*, 43 (2), 265–293. <https://doi.org/10.1080/00220380601125115>
- Kritz, M. M., & Gurak, D. T. (2018). International student mobility: Policies and practices. *International Migration Review*, 52(1), 144–171. <https://doi.org/10.1177/0197918317731791>
- Mirzaei, H. (2021). Discrimination in the housing market and Afghan migrants' experiences in Tehran. *Iranian Journal of Migration Studies*, 6(1), 55–74. **[in Persian]**
- Mirzaei, Hossein (2016). "Examining the Educational Adaptation of Afghan Migrants in Iran", *Social Work Research Journal*, Vol. 3, No. 11. <https://doi.org/10.22054/rjsw.9650> **[in Persian]**
- Hatami, Mohamadreza (2022). Good immigration policy and presence of Afghan refugees in the Islamic Republic of Iran, *Journal of Political Research in Islamic World*, 11(1), 1-17. magiran.com/p2396065 **[in Persian]**
- Mohammadi, Zahra, and Rezai Ahvani, Zahra (2023). "Examining the Right to Education for Women in Afghanistan", *Islamic Research Journal*, No. 7, pp. 73-90. **[in Persian]**
- Nafie, M. (2021). Legal status and healthcare access of refugees and migrants: A comparative study. *Journal of Migration and Health*, 3, 100051. <https://doi.org/10.1016/j.jmh.2021.100051>
- Oudenhoven, John Pieter Van & Colleen Ward & Anne-Marie Magaret (2006), "Patterns of Relations Between Immigrants and Host Societies", *International Journal of Intercultural Relations*, Vol.30, pp.437-
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York: Simon & Schuster.
- RAMEZANI BADR, FARHAD, Ebrahimpour, Omid, Pezeshki, Ayoub, & KHALILI, MITRA. (2021). The components affecting the educational performance of international students in Zanzan University of Medical Sciences. *JOURNAL OF MEDICAL EDUCATION DEVELOPMENT*, 14(43), 10-19. SID. <https://sid.ir/paper/1033813/en> **[in Persian]**
- Reitz, J. G. (2001). *Immigrant skill utilization in the Canadian labour market: Implications of human capital research*. *Journal of International Migration and Integration / Revue de l'intégration et de la migration internationale*, 2(3), 347–378. <https://doi.org/10.1007/s12134-001-1026-3>
- Saidi, Saideh, Falahati, Leila (2021). Gender analysis of Afghan students' challenges in the Iranian higher education, *Journal of Social Problems of Iran*, 11(2), 153-176. magiran.com/p2271405 **[in Persian]**

- Sabri, Z. (2019). Academic and cultural experiences of Afghan students in the United States [Master's thesis, Wichita State University]. SOAR: Shocker Open Access Repository. <https://soar.wichita.edu/handle/10057/17589>
- Saidi Saideh, (2020). Homeland Representation among Migrants' Intersubjectivity: A Theoretical Approach to Iranian Diaspora, *Journal of Social Sciences*, 26(4), 115-154. magiran.com/p2175463[in Persian]
- Sam, D. L., & Berry, J. W. (2006). *The Cambridge handbook of acculturation psychology*. Cambridge University Press.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of intergroup behavior. In S. Worchel & W. G. Austin (Eds.), *Psychology of intergroup relations* (pp. 7–24). Chicago: Nelson-Hall.
- Teimouri, M., & Colleagues. (2020). Barriers to higher education for Afghan students in Iranian universities. *Journal of Educational Sociology*, 15(4), 77–96. **[in Persian]**
- Yamini Doozi Sarkhabi, H., & Teimouri, M. (2015). Identity challenges of Afghan migrants in Iran. *Journal of Social Issues in Iran*, 12(3), 45–68. **[in Persian]**

COPYRIGHTS

©2023 by the University of Tehran. Published by the University of Tehran Press. This article is an open-access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

